

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODINING ADABIYOT RIVOJIDAGI AHAMIYATI

Turg'unboyeva Charos

GulDU 1- kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalq og'zaki ijodining xususiyatlari, janrlari va yozma adabiyot rivojiga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, xalq ijodining ertak, doston, maqol va matallar kabi janrlari misolida uning badiiy ahamiyati yoritiladi. Maqolada folklor va adabiyotshunoslik munosabati ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: xalq og'zaki ijodi, folklor, ertak, doston, maqol, matal, o'zbek adabiyoti.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности узбекского устного народного творчества, его жанры и влияние на развитие письменной литературы. На примере сказок, эпосов, пословиц и поговорок анализируется художественное значение устного народного творчества. Также рассмотрено взаимодействие фольклора и литературоведения.

Ключевые слова: устное народное творчество, фольклор, сказка, эпос, пословица, узбекская литература.

Abstract (inglizcha): This article examines the features of Uzbek oral folk art, its genres, and its influence on the development of written literature. The artistic significance of folklore is analyzed using examples of fairy tales, epics, proverbs, and sayings. The relationship between folklore and literary studies is also discussed.

Keywords: folklore, oral folk art, fairy tale, epic, proverb, Uzbek literature.

O'zbek xalq og'zaki ijodi uzoq tarix davomida shakllangan, xalqning ma'naviy va madaniy merosini ifodalaydigan boy manbadir. U xalqning hayot tarzi, qadriyatlarini, urf-odatlarini, orzu-intilishlari va axloqiy qarashlarini o'zida mujassamlashtiradi. Xalq og'zaki ijodi asrlar davomida avloddan-avlodga og'zaki ravishda yetib kelgan, shuning uchun u xalqning ijodiy tafakkuri mahsuli sifatida qadrlanadi.

Adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan qaralganda, xalq og'zaki ijodi yozma adabiyotning shakllanishi va rivojlanishida muhim manbadan biri bo'lib xizmat qiladi. Ko'plab yozuvchilar o'z asarlarida xalq ertaklari, dostonlari va maqollaridan badiiy ifoda vositasi sifatida foydalanishgan.

Shu sababli, xalq og'zaki ijodini o'rganish adabiyotshunoslik fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xalq og'zaki ijodi – bu xalq tomonidan yaratilgan va og'zaki tarzda tarqalgan badiiy asarlar majmuasidir. Unga quyidagi janrlar kiradi: Ertaklar – yaxshilik va yomonlik, halollik va adolat kabi tushunchalarni badiiy tarzda ifodalaydi. Masalan, o'zbek xalq ertaklarida mehnatsevar va halol qahramonlar har doim g'alaba qozonadi. Ertaklarda shuningdek, tabiat, hayvonlar va ajoyib voqealar orqali ijtimoiy va axloqiy saboqlar beriladi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

Dostonlar – epik janr bo‘lib, unda xalq qahramonlarining jasorati, vatanparvarligi va mardligi tasvirlanadi. O‘zbek xalqining mashhur dostonlaridan biri “Alpomish” bo‘lib, unda Alpomish obrazi orqali xalqning sadoqat, jasorat va mardlik kabi fazilatlarini yoritiladi.

Shuningdek, “Go‘ro‘g‘li” va “G‘arib va Shirin” dostonlari xalqning qadriyatlarini va tarixiy voqealarini badiiy tarzda saqlaydi. Maqol va matallar – qisqa, ammo mazmun jihatidan chuqur bo‘lib, xalqning axloqiy qarashlari va hayotiy tajribasini ifodalaydi.

Haqiqiy o‘zbek xalq maqollari va matallariga misol:

“Mehnat – mehnatning tagi rohat.”

“Yaxshilik qilgin, dengizga otgin, baliq bilmasa ham Holiq biladi.”

“Birinchi navbatda o‘zingni tarbiya qil, keyin boshqaga o‘rgat.

“Hunarli kishi har yerda aziz”

“Beshning boshi bo‘lguncha, oltining oyog‘i bo‘l”

“Betashvish bosh qayda, mehnatsiz osh”

Bular xalqning hayotiy donishmandligini va axloqiy qadriyatlarini ifodalaydi. Bundan tashqari, xalq og‘zaki ijodi turli topishmoqlar, qo‘shiqlar va xalq o‘yinlari bilan boyitilgan bo‘lib, ularning barchasi xalq madaniyati va tarixini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Xalq og‘zaki ijodining yozma adabiyotga ta‘siri

Xalq og‘zaki ijodi yozma adabiyotning rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Ko‘plab adiblar, jumladan Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon, Fitrat va

Abdulla Oripov, o‘z asarlarida xalq ertaklari, dostonlari va maqollaridan badiiy ifoda vositasi sifatida foydalangan.

Masalan, Qodiriy “O‘tkan kunlar” asarida xalq hayotidan olingan voqealarni badiiy tarzda tasvirlagan va xalq tilidan iboralarni qo‘llagan.

Shu orqali adiblar o‘z asarlarida xalq dunyoqarashi, qadriyatlar va axloqiy tushunchalarni chuqurroq ifodalash imkoniga ega bo‘lganlar.

Shuning uchun folklor nafaqat o‘zbek adabiyotining boy manbasi, balki yozma adabiyotning shakllanishida mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi xalqning boy ma‘naviy merosi sifatida alohida ahamiyatga ega. Unda xalqning hayoti, dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlarini va orzu-intilishlari aks etadi. Folklor nafaqat xalq madaniyatining muhim qismi, balki yozma adabiyot rivojining ham mustahkam poydevori hisoblanadi. Shu sababli uning o‘rganilishi, asrab avaylanishi va kelajak avlodga yetkazilishi bugungi kunda ham dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Xalq ijodining tadqiq etilishi adabiyotshunoslik fanining rivojlanishi, yosh avlodning ma‘naviy tarbiyasi va madaniyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. – Toshkent, 2005.

O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent, 2010.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2026"

Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent, 2015.

Qodiriy A., Cho'lpon. Tanlangan asarlar. – Toshkent, 2018.

Abdurahmonov A. Xalq dostonlari tahlili. – Toshkent, 2020. Fitrat. Milliy adabiyot va xalq ijodi. – Toshkent, 2012.

Abdulla Oripov. Folklor va badiiy asarlar. – Toshkent, 2016.